

EGY- VAGY TÖBBNYELVŰ MŰSZAKI ÉRTELMSÉG

Mindig kínos zavar és feszengés vesz rajtam erőt, valahányszor olyasmittel tárgyalnunk vagy igényelnünk, amin már túl kellene lennünk. Ilyen a műszaki értelmiségek nemzetiségi vonatkozású magatartásának kérdése is. Számomra magától értetődő igény a kétnyelvűséget leginkább elsajátító műszaki értelmiséggel kapcsolatban az, hogy ha oktat, mindig azon a nyelven végzze a szakoktatást, amilyen a dolgozók túlnyomó többsége jól beszél és ír-olvas.

Ahhoz, hogy az RKP nemzetiségi politikájában rögzített helyes elvi igények mellett mindig helyes gyakorlati következtetésre is jussunk, egyáltalán tudni kellene: hogyan viszonyul a műszaki értelmiség száma az anyanyelvükön oktató, nevelő tanárok, tanítók és az irodalomban, művészetben hivatást vállaló írók, lapszerkesztők, a rádiónál, televíziónál, a könyvkiadásban foglalkoztatottak létszámához, és hogy mennyire vannak szétszórva az országban?

A romániai magyar szocialista művelődésben az a látszat, hogy az írók, költők, a rádió- és televízió-bemondók és lapszerkesztők többségben vannak. A közoktatás átszervezése nyomán, az általános műveltséget megalapozó középiskolai osztályok számának tetemes csökkentésével — a magyar nyelvű szakiskolák, szakliceumok előnyére is — a nemzetiségek anyanyelvén oktató tanárok létszáma strukturálisan módosul.

Nagy általánosságban a műszaki értelmiségek és a középfokú kiképzésben részesült szakmunkások száma a jövőben feltétlenül növekedni fog, sőt messze túlhaladja majd az úgynevezett humán területeken elhelyezkedők arányát. Ez helyes és szükségszerű is a népgazdaság sokoldalú fejlesztésének követelményeihez mérten. Csupán az a kérdés, hogy azok a tízezrek, akik eltávolodnak az anyanyelvükön folyó elemi fokú oktatástól, megőrzik-e anyanyelvüket? Gyarapodhat-e nemzeti-ségi műveltségük, erősödhet-e vonzódásuk haladó hagyományainkhoz? Egyáltalán kezükbe vesznek-e saját nemzetiségük íróitól származó regényeket, verseket, járnak-e majd színházba, s nem fordulnak-e el napilapjainktól is, ha iskolás koruktól csakis a román irodalom és az ezzel összehangoló szocialista művelődés légkörébe kerülnek, vagy pedig közömbössé válnak mindkettő iránt? Az egyik iránt azért, mert még nem értik élményszerűen, a másik iránt pedig azért, mert már nem érzik olyan bensőségesen a nyelv szépségét, a bonyolult gondolatok mozgósító erejét, mert nem élhetik át a történelmi kapcsolódások élményét, az elődök szellemiségének jelenbe sugárzó hatását.

Ilyen elközyönyösödéésre máris látni szomorú példákat. Magam is ismerek az anyanyelvű művelődéstől elszakadt, de a román művelődéshez csak felszínesen odacsapódott embereket. Hadd említsek négy, közvetlen közelből ismert műszaki értelmiségit. Két mezőgazdasági, egy elektro- meg egy építészmérnököt.

A két agronómus az ötvenes évek elején végzett a kolozsvári mezőgazdasági akadémián. Mindkettő már akkor jól beszélt a román nyelvet. Az elektromérnök, aki elemi iskolás korától román iskolába járt, amikor elvégezte a főiskolát,

anyanyelvén már alig tudta kifejezni magát. Magyar nőt vett el feleségül, s így elég hamar újra aktivizálta anyanyelvében passzívvá vált szókincsét. Az építészmérnök értelmiségi szülei révén megőrizte anyanyelvűségét, s jól tájékozódik mindkét nyelv kultúrájában, de csak passzív szemlélője mindkettőnek. A két agronómus a kezdeti évek után Ilfov megyében helyezkedett el. Kitűnően beváltak szakmájukban. Az egyik a termelőszövetkezetben, a másik állami gazdaságban.

Az egyik agronómus később áthelyeztette magát egy erdélyi magyar községbe. Ma is ott végzi — kitűnően — a dolgát. A gazdaság szépen fejlődik a keze alatt, a férfilakosság nem vándorol ki ipari munkára, mérnöknőjük segítségével megtalálják számításaikat. Nemcsak korszerű szakokatatást kapnak tőle, hanem saját anyanyelvükön a közművelődéshez is közelebb kerültek. A mérnöknő olvasója a Korunknak, Utunknak, Igaz Szónak, s a román irodalomban is kiismeri magát. Amióta pedig egy román falu termelőszövetkezetét egyesítették a magyar faluével, azóta a románoknak is nevelőjévé vált. Az ő esetében tehát aktív, alkotó, kétnyelvű műszaki értelmiségiről beszélhetünk.

A másik agronómus nem tért vissza szülőföldjére. Mind magasabb, felelősebb beosztást kapott. Anyanyelvét még beszéli ugyan, de már a művelődés és irodalom kiesik érdeklődési köréből. Szakmai elfoglaltsága kevés időt hagy erre. Kétnyelvűsége ellenére magyar szókincese teljesen passzívvá vált, román nyelvtudását pedig főként a szakismeretek megszerzésében hasznosítja.

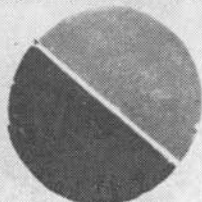
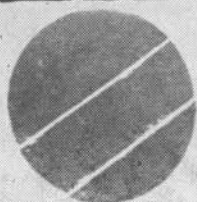
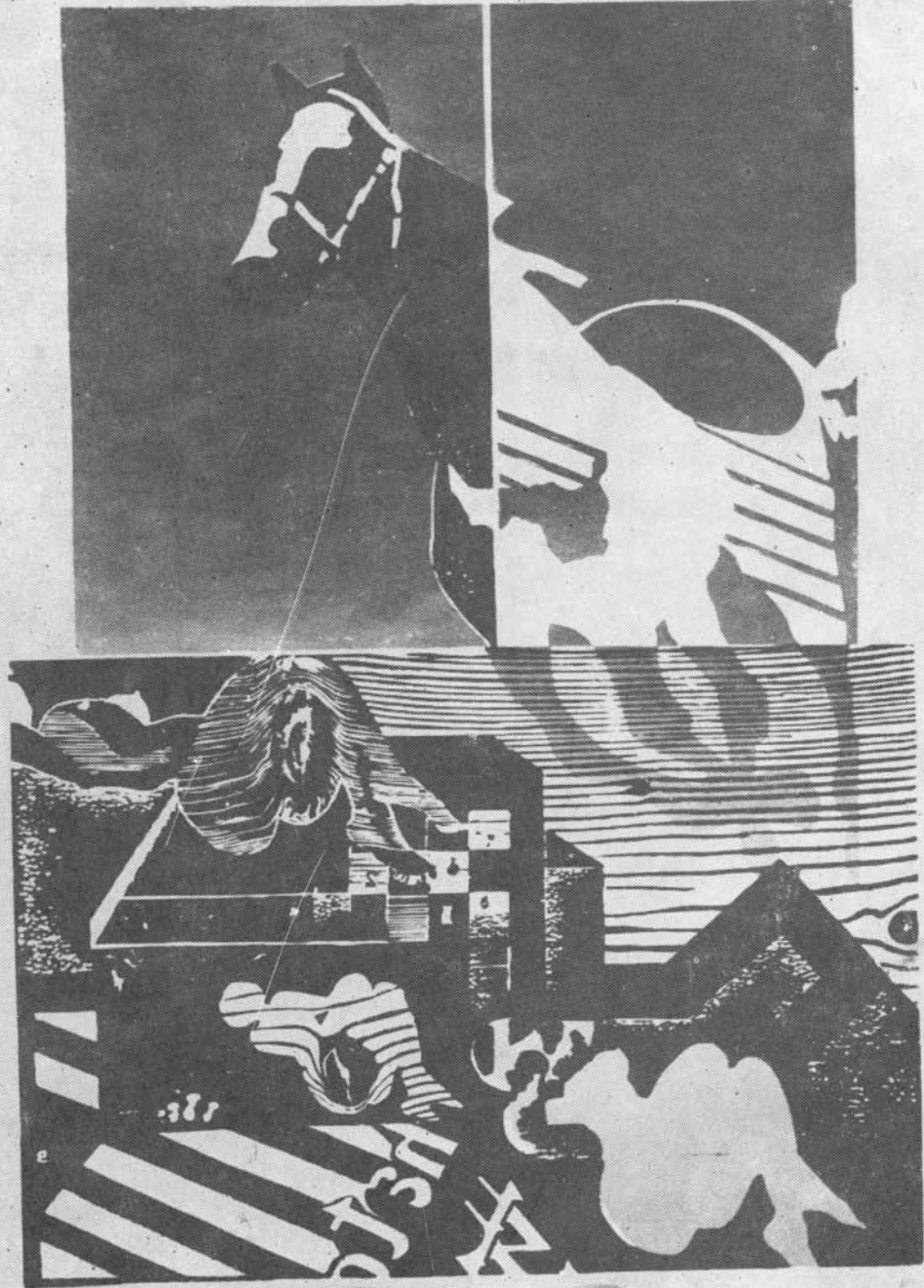
Az elektromérnök beolvadása magyar felesége mellett elakadt, de amióta dolgozik, szinte folyton túlóráznia kell, rendszeres újságolvasásra sem marad szabad ideje. Könyvespolcán a román, a magyar és a világirodalom klasszikusai csaknem mind kéznél vannak a legjobb szakkönyvekkel együtt — ám évek óta csak hébe-hóba nézhet beléjük. Neki és társainak fokozott erőfeszítések árán kell helyt állniuk a folyton növekvő tervfeladatok közepette. Szakkönyveiket is csak olyan korlátozott mértékben forgathatják, amilyen mértékben a termelés napi fejleményei megkövetelik. Szabad idejük csak a vasárnapi munkaszünetben — ha van, nemegyszer azonban vasárnap délelőttjüket is felemészti az üzemi teendők. A többit a család dolgai-gondjai kötik le... Ez a két példa tapasztalatom szerint nem elszigetelt jelenség.

De maradjunk az idézett négynél. A négy közül egyetlenegy bizonyult sokoldalú, a szakmája körén is túllépő, aktív műszaki értelmiséginek... Hogy mennyiben jellemző a másik három esete, felderítendő kérdés, de az is: munkafeltételeik mennyiben biztosítják továbbképzésüket szakmailag, mire jut idejük az általános művelődésben, a késő esti tévézésen túl, vagy milyen számarányt képviselnek azok, akiknek kétnyelvűségéből anyanyelvük passzív állományba szorul, vagy éppen feledésbe merül?

Magától értetődik, hogy egy olyan nagyszámú, másfél vagy talán már kétmilliónyi nemzetiség esetében, mint a romániai magyarság, igényt tartunk általában az értelmiség s egyre nagyobb hangsúllyal a két- vagy éppen többnyelvű műszaki értelmiség alkotó közreműködésére az anyanyelvén beszélő, író-olvasó tömegek mind szakmai, mind általános közművelődési, politikai és ideológiai továbbképzésében. Ahol szükség van rá, hasznosítsák két- vagy többnyelvűségük fölényét, de nem lenne helyes, hogyha a más nyelvek gyakorlása közben elveszítenék saját anyanyelvüket, s ezáltal megközelíthetetlené válnának az egyszerű százezrek számára, akik csak az egyik nyelven értenek igazán. Ez nem érdeke nemzeti jogegyenlőségen felépülő szocialista államunknak, még kevésbé érdeke a sem ide, sem oda nem tartozó, felszínesen beolvadó típus kialakulása. A

PAULOVICS LÁSZLÓ: EGY VÁROS REKLÁMJAI

nyelvileg és művelődésileg innen is, onnan is elidegenedő emberfajta szinte szükségyszerűen elidegenedik a nép egyetemes szocialista törekvéseitől is. Nem nyugtathatjuk meg magunkat azzal, hogy hát részt vesznek a javak szocialista termelésében és a fogyasztásban. Az értelmiségi fogalom teljessége ott kezdődik, ahol az ember szakmáján felül alkotó módon részt vesz a tömegek tudati nevelésében is. A tudati nevelés egyik fontos előfeltétele annak, hogy a jelenlegi és holnapi anyagi és szellemi javak létrehozását szüntelenül fejlesszük. Előfeltétele a szocialista hazafiság, a szocialista nemzetköziségen alapuló testvériség, a politikai és ideológiai érettség felsőbb fokra emelésének, a magasabb rendű kommunista emberség, a szocialista humanizmus kiérlelésének.

Tehát a szakmai és az általános művelődésben félig vagy még annyira sem műveltek millióinak problémájáról van szó. Ma, amikor az összes tudományágakban — kivált a technikaiakban — naponta újabb vívmányokkal lepik meg az emberiséget, az a célunk, hogy a gyarapodó ismeretek mindenki számára gyorsan hozzáférhetővé, elsajátíthatóvá váljanak. Ez pedig elsősorban anyanyelven történhetik, különösen azoknál, akik csak ezt az egy nyelvet bírják annyira, hogy hamar meg is értsék. A két- vagy többnyelvű értelmiségiek lehetnek itt a közvetítők. A nyelvi nehézségek felszínessé tehetik a dolgozók tudatában éppen a lényegét, s ennek kárát a népgazdaság látná, ami kihatna az élet más területeire is. Persze ez nem azt jelenti, hogy lemondjunk a román nyelv alapos elsajátításáról, a kétnyelvűség eléréséről. Csakhogy ehhez hosszabb időre s nagy türelemre, megértésre van szükség. A közbeeső időben az a fontos, hogy elsősorban a szakismereteket sajátítsuk el tökéletesen, azon a nyelven, amelyen a legjobban megértjük. Egy középfokú szakmunkásnak, ha egyébként jól képzett, elsősorban a szakrajz beszél, amikor el kell készítenie egy-egy alkatrészt.

Műszaki értelmiségünk mellett, hogy üzemi tanfolyamokon oszthatja meg tudását a munkásokkal, mindinkább alkotó módon is hozzájárulhat az alacsonyabb képzettségűek nehézségeinek áthidalásához. Román—magyar szakszótárakat készíthetnének, anyanyelvükre fordíthatnának vagy éppenséggel írhatnának is szakkönyveket. Igen fontos, hogy a széles olvasói rétegek több ismeretterjesztő kiadványhoz jussanak hozzá, mert csak így tájékozódhatnak idejében és gyorsan a természet- és társadalomtudományok legújabb eredményei felől.

Nem lehet arra számítani, hogy ha nincsenek vagy csak igen gyéren található ismeretterjesztő könyvek, helyettesíthetik őket a bőségesen kapható román nyelvű hasonlóké. Bár én magam meglehetősen olvasok és értek románul, mégis kétszer-háromszor annyi időbe telik, amíg — néhol szótár segítségével — átrágom magam egy-egy könyvön. Csakhogy azok, akiknek nincs annyi szabad idejük, mint nekem, mikor tartsanak lépést a tudományok legújabb vívmányaival? Keveset olvasnak saját anyanyelvükön is; ez pedig előbb-utóbb lemaradásukhoz vezethet. És a lemaradás a sokirányú szocialista tervgazdálkodás feltételei között, amikor a rohamosan fejlődő technikával lépést kell tartani, nemcsak azt vonná maga után, hogy nagy tömegek süllyednének alá a legalacsonyabb szakképzettségűek vagy éppen a szakképzetlenek közé — kiesnének abból az egyetemes művelődési áramkörből is, amely jellemző egy szocialista nemzet és nemzetiség fejlődésére. Nemzeti sajátosságok tekintetében alaktalanná válnának, és szomorú volna látni, hogy szocialista nemzeti érzelmünk csak igen alantasan, a futball- vagy a bokszmérkőzéseken törne felszínre.

A legszélesebb tömegek esetében is el kell érnünk, hogy a művelődés, a tudományok, a művészetek eredményei, a kiváló ipari és mezőgazdasági munkások, a szocialista emberség, a testvériség megnyilvánulásai váltsák ki lelke-

sedésüket, hazafias büszkeségüket, és becsüljük meg más népek, különösen a szocialista népek vívmányait is. Növekedjék megbecsülésük azok iránt a műszaki és nem műszaki értelmiségiek iránt, akik saját anyanyelvű kultúrájuk ápolása mellett odaadó igényességgel gyarapítják a kétnyelvűséget, s minél többet átadnak két- vagy többnyelvű ismereteikből azoknak, akiknek szükségük van rá. Véleményem szerint éppen a műszaki ismeretek tájékán van a legtöbb átplántálni való, ezen a téren bizony lemaradtunk. Van hát elég terük alkotómunkára a műszaki értelmiségieknek. Csak igényeljék, csak vállalják a vele járó nehézségeket, az akadályok elhárítását — úgy és még jobban, ahogy humán szakos értelmiségijeink a maguk tárgykörében ezt már megteszik.

SOLTÉSZ JÓZSEF

HAJNALI LEVÉL

Hajnal van.
Ma én ébredtem a reggel helyett,
kítáruul bennem a csend,
megnyílik az atom,
s úgy érzem,
testem minden ízét
valami kifelé húzza az ablakon.

A tegnap végre
szemben ültem veled,
néztem az arcod,
akár az első gyönyörű kirakatot:
az életemet.

Élek.
Viselem napi terheim.
Néha fellélegzem,
máskor fulladok,
de mindig remélem,
hogy holnap újra kél a reggel,
süvítve, lázadozva,
tele bosszúvággyal
és szeretettel.

Hozna tőled választ e levélre,
szomorú felhőkbe kirajzolná arcod,
közöttük meghagyna két kerek eget,
az lenne a szemed,
és arcomba lehelné a lélegzeted,
Csak hozzá hasonlíthatnálak:
friss vagy és szelíd,
vad,
ugrásra kész madonna,
tapintásod áram,
újszülött szelek bársonya,
vihar-vágy lobog hajadban,
áhítat tüzel szemedben.

Közben meghozta a szél a reggelt,
a villany még ég,
de már a szemközti ház falán
elmállik a nap,
az ablak néz, az utca felkelt,
s én folyton rád gondolok.